

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA

KUL

v-17323/
1943

AMERYKANSKI INSTYTUT
JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO
POŚWIĘCONY BADANIU NAJNOWSZEJ HISTORII POLSKI

SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU OD CHWILI POWSTANIA
(4 LIPCA 1943 R.) DO 31 GRUDNIA 1943 R.

JÓZEF PIŁSUDSKI INSTITUTE OF AMERICA
FOR RESEARCH IN THE MODERN HISTORY OF POLAND
105 East 22nd Street, New York 10, N. Y.

1944.

W. R. 2/03

1. POWSTANIE INSTYTUTU

W dniu 4 lipca 1943 r. z inicjatywy szeregu osób odbyło się w New Yorku zebranie organizacyjne Amerykańskiego Instytutu Józefa Piłsudskiego poświęconego badaniu najnowszej historii Polski. Udział w zebraniu wzięło 18 osób. Przewodniczył p. Józef Piech z Chicago, sekretarzował p. W. Skubikowski (Chicago).

W następstwie dyskusji zebrani przyjęli następującą uchwałę:

Zważywszy:

że istniejący przed wojną w Warszawie Instytut Józefa Piłsudskiego poświęcony badaniu najnowszej historii Polski nie jest w możności prowadzenia swej działalności wobec okupacji Polski przez zaborcę,

że w warunkach wojny obecnej zbieranie i naukowe opracowanie materiałów dotyczących najnowszej historii Polski, to jest czasów Marszałka Piłsudskiego i lat następnych jest niezbędnym dla rozwoju nauki polskiej po wojnie,

że ze wszystkich terenów jedynie teren amerykański nadaje się na realizowanie celów i zadań Instytutu,

że w Stanach Zjednoczonych znajdują się członkowie założyciele warszawskiego Instytutu Józefa Piłsudskiego, którzy swą współpracą zapewnić mogą właściwe kontynuowanie prac historycznych Instytutu na terenie Ameryki —

zebrani w dniu 4 lipca 1943 r. w New Yorku postanawiają:

1. wyłonić Komitet Organizacyjny złożony z 8 osób z prawem kooptacji celem powołania do życia autonomicznego ośrodka pracy naukowej pod nazwą: "Amerykański Instytut Józefa Piłsudskiego poświęcony badaniu najnowszej historii Polski".
2. Prowadzić w czasie wojny w zastępstwie Instytutu w Warszawie wszystkie jego czynności.
3. Kontynuować po wojnie swą działalność jako ośrodek amerykański centrali warszawskiej.

Jednocześnie do Komitetu Organizacyjnego wybrano:

Na przewodniczącego: F. Januszewskiego (Detroit)

na zastępcę przewodniczącego: I. Matuszewskiego (New York)

na sekretarza: Martę Kozłowską (Leonia, N. J.)

na skarbnika: J. Piecha (Chicago)

i na członków Komitetu: H. Floyar Rajchmana (New York)

M. F. Węgrzynka (New York)

L. A. Kupferwassera (Chicago)

W. Skubikowskiego (Chicago)

J. Z. Dodatkę (Detroit)

2. POSIEDZENIA KOMITETU ORGANIZACYJNEGO

Następnego dnia (5 lipca) odbyło się pierwsze posiedzenie Komitetu Organizacyjnego, na którym przyjęto zasady Statutu Instytutu, powołano dyrektora Instytutu w osobie b. ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Polsce p. Wacława Jędrzejewicza, określono jego uposażenie na 50 dol. tygodniowo i załatwiono szereg spraw bieżących.

Drugie posiedzenie Komitetu Organizacyjnego odbyło się dn. 16 września. Przyjęto wówczas do wiadomości rezygnację p. F. Januszewskiego z przewodniczenia Komitetowi i postanowiono powierzyć pełnienie funkcji Przewodniczącego p. I. Matuszewskiemu do czasu zwołania Walnego Zgromadzenia członków i wyboru nowych władz Instytutu. Późtem załatwiono sprawy związane z otwarciem rachunku w banku i ustalono ostateczne brzmienie nazwy Instytutu.

Trzecie posiedzenie Komitetu miało miejsce dnia 16 grudnia, podczas którego dyrektor Instytutu złożył obszerne sprawozdanie z prac dokonanych, sekretarz przedstawił sprawozdanie kasowe, uchwalono w ostatecznym tekście Statut Instytutu, uchwalono utworzenie Funduszu Wydawniczego im. prof. T. Siemiradzkiego, ustalono dzieła, jakie będą w najbliższym czasie opublikowane przez Instytut, przyjęto 48 członków zwyczajnych, powołano członków wspierających, korespondentów i dożywotnich, oraz załatwiono szereg spraw bieżących.

3. STATUT

Przyjęty przez Komitet Organizacyjny Statut głosi, iż Instytut jest placówką amerykańską, a celem jego są prace naukowe nad badaniem najnowszej historii Polski.

Do zadań Instytutu należy zbieranie, przechowywanie i badanie dokumentów, dotyczących historii Polski z lat 1863 i następnych, tworzenie archiwum tekstów historycznych, wydawanie książek i publikacji naukowych z tej dziedziny, popieranie prac naukowych i współpraca z instytucjami naukowymi, udzielanie stypendjów dla badań nad historią Polski, organizowanie odczytów i wykładów oraz zbieranie materiałów celem rekonstrukcji po wojnie Instytutu Józefa Piłsudskiego w Warszawie.

Członkowie Instytutu (osoby lub instytucje) dzielą się na: zwyczajnych, opłacających składkę roczną w wysokości 100 dolarów, wspierających, którzy złożyli conajmniej 300 dol. i płacą normalną składkę roczną, dożywotnich, którzy złożyli conajmniej 1,000 dol. i korespondentów, których współpraca może być

korzystną dla Instytutu (członkowie ci składek nie płacą). Poza tem istnieją członkowie honorowi.

Najwyższą władzą Instytutu jest Walne Zgromadzenie członków. Ono wybiera Radę Instytutu w składzie 10 osób i Komisję Rewizyjną w składzie 3 członków. Rada powołuje Dyrektora Instytutu na prawach członka Rady, czuwa nad działalnością Instytutu, przyjmuje członków, opracowuje budżet i przygotowuje sprawozdanie na Walne Zgromadzenie.

Dyrektor Instytutu opracowuje i realizuje plan prac naukowych, czuwa nad zbiorami i wydawnictwami i kieruje wszelkimi sprawami Instytutu.

Środki finansowe Instytut czerpie ze składek członkowskich, ofiar, zapisów testamentarnych, wpływów z wydawnictw i innych źródeł.

Zmiany Statutu lub likwidacja Instytutu mogą być przeprowadzone przez Walne Zgromadzenie większością dwóch trzecich głosów członków.

Przy opracowywaniu Statutu, jak również we wszelkiego rodzaju poradach prawnych Instytut korzystał z pomocy p. mecenasa Jakóba Jollesa, który bezinteresownie udzielał swych rad i wskazówek we wszelkich kwestjach formalnych i prawnych.

4. SPRAWY „INCOME TAX”

Również dzięki radom i korespondencji, przeprowadzonej przez mecenasa Jollesa z Treasury Department w Waszyngtonie, Instytut, jako instytucja naukowa, uzyskał przywilej, iż wszelkie składki, daniny itp. sumy wpłacane przez donatorów na rzecz Instytutu, mogą być odciążane z sum, podlegających opodatkowaniu.

Odpowiedni ustęp pisma Treasury Department Office of Commissioner of Internal Revenue w Waszyngtonie z dn. 22 września 1943 r. brzmi: “it is the opinion of this office that contributions made to it would be deductible by the donors in arriving at their taxable net income in the manner and to the extent provided by section 23 (o) and (q) of the Internal Revenue Code.”

5. CZŁONKOWIE

Instytut liczył w dn. 31 grudnia 1943 r. 50 członków, w tem dwóch dożywotnych, jednego wspierającego i jednego korespondenta.

18 członków wpłaciło całkowicie swe składki członkowskie za rok 1943-1944, reszta częściowo, kilku członków, którzy zgłosili swój akces do Instytutu, jeszcze zalega z wpłatą swych składek.

Jeśli chodzi o rozmieszczenie członków, to najwięcej pochodzi z Detroit (21), następnie z New Yorku i najbliższych okolic (13), z Chicago (8), Cleveland i okolicę (6), Pittsburgh (1) i Montreal (1).

6. DZIAŁALNOŚĆ INSTYTUTU

Pomimo, iż Instytut powstał formalnie w dn. 4 lipca 1943 właściwe funkcjonowanie instytucji rozpoczęło się dopiero w dniu 8 września, gdy p. Wacław Jędrzejewicz, Dyrektor Instytutu, pracujący dotąd w fabryce, przeszedł do Instytutu i zaczął w nim normalną pracę.

Dzięki uprzejmości p. M. F. Węgrzynka, Prezesa Komitetu Narodowego Amerykanów Pochodzenia Polskiego, Instytut uzyskał gościnę w lokalu Komitetu Narodowego (105 East 22 Street, New York, N. Y.), co pozwoliło Instytutowi uniknąć kosztów lokalu, telefonu i urządzenia biura. Zakupiono jedynie szafę na akty oraz kartoteki.

Personel Instytutu składał się z Dyrektora oraz bibliotekarki, p. Pauline C. Ramsey, amerykanki polskiego pochodzenia, siły fachowej zatrudnionej w bibliotece Columbia University. P. Ramsey zajęła się sprawą biblijografii oraz katalogu biblioteki Instytutu za minimalną opłatą 20 dol. miesięcznie. Pozatem Instytut korzystał z bezinteresownej współpracy p. Haliny Matuszewskiej.

W ciągu pierwszych miesięcy istnienia Instytutu wydano 4 komunikaty, z tego 3 prasowe (o powstaniu Instytutu, o zadaniach i adresie Instytutu, o zapisie p. Siemiradzkiej na rzecz Instytutu) i jeden komunikat rozesłany bezpośrednio do członków o zgodzie departamentu skarbu na wyłączenie sum, wpłacanych na rzecz Instytutu od opłat podatkowych.

Nawiązano osobiste kontakty Dyrektora Instytutu z Polish Information Center, z Instytutem Nauki i Sztuki, Fundacją Kościuszkowską (w New Yorku), Muzeum Polonji (w Chicago) i Public Library w Cleveland.

W okresie od 5-23 listopada Dyrektor Instytutu objechał szereg miejscowości na Zachodzie (Detroit, Toledo, Chicago, Milwaukee, Cleveland i Lorain), wygłaszając odczyt historyczny p.t. "Józef Piłsudski a walka o niepodległość" i załatwiając sprawy organizacyjne Instytutu. Odczytów wygłoszono 7, z tego w Detroit 3, w Chicago 2, w Toledo i Lorain po jednym. Pozatem w tym czasie powołano w Detroit Komitet Organizacyjny na Detroit i okolice w składzie 3 osób: M. Żukowski, J. Z. Dodatko i E.

Cukrowski, którego zadaniem jest zbieranie składek członkowskich i przekazywanie ich do New Yorku oraz zyskiwanie nowych członków Instytutu.

Objazd Dyrektora Instytutu spowodował wstąpienie nowych 22 członków, przeważnie z Detroit i zasilił kasę Instytutu w gotówce sumą 2,115 dol. Koszta wyjazdu (19 dni w drodze) wyniosły 122 dol.

Dla zobrazowania prac Instytutu dodać należy, że do dnia 31 grudnia 1943 r. wysłano z Instytutu 148 listów.

7. PISMO NACZELNEGO WODZA

Instytut otrzymał z Londynu podane poniżej pismo Naczelnego Wodza Wojsk Polskich, generała broni Kazimierza Sosnkowskiego, będące odpowiedzią na list Instytutu, zawiadamiający Naczelnego Wodza o powstaniu i zadaniach Instytutu.

NACZELNY WÓDZ

L. Dz. 43/44

Londyn, dn. 11.1.44r.

Amerykański Instytut J. Piłsudskiego
poświęcony badaniu najnowszej
historji Polski,

105 East 22nd Street,
New York, 10, N. Y.

Z wielką radością przyjąłem wiadomość o powołaniu do życia Amerykańskiego Instytutu Józefa Piłsudskiego, poświęconego badaniu najnowszej historji Polski, jako kontynuacji prac Instytutu w Warszawie, zdewastowanego przez Niemców.

Nie mogę również odmówić sobie przyjemności zawiadomienia Panów, że Pani Marszałkowa Piłsudska zadowolona jest niezmiernie z okazji utworzenia Instytutu.

Przy tej sposobności przesyłam Panom życzenia owocnej pracy oraz pozdrowienia dla starych towarzyszy broni.

NACZELNY WÓDZ

(—) *Sosnkowski*
Gen. Broni.

8. DARY, ZAPISY I OFIARY

Trzeba podkreślić, że powstanie Instytutu spotkało się z niezwykle serdecznym przyjęciem ze strony Polonii Amerykańskiej, która, rozumiejąc wagę i znaczenie tej nowej placówki nauki

historycznej o Polsce, pospieszyła z pomocą finansową oraz zasileniem zbiorów Instytutu książkami i dokumentami.

W okresie do 31 grudnia 1943 r. wpłynęły następujące dary, zapisy i ofiary, podane poniżej w alfabetycznym porządku ofiarodawców:

- A. Bieliński (Detroit): jeden bond Daru Narodowego dla J. Piłsudskiego.
- J. Z. Dodatko (Detroit): 3 książki, roczniki czasopism i ulotki.
- J. W. Gołębiowski (Schenectady): kilka dzienników.
- W. Glocer (New York): 50 dol. na fundusz wydawniczy.
- M. Haiman, kustosz Muzeum Polonii w Chicago: 14 książek i broszur, wiele fotografii i druków.
- W. Kobyłański (Gary): 25 dol. na fundusz wydawniczy.
- Komitet Narodowy Amerykanów Polskiego Pochodzenia, Zarząd Główny: wiele czasopism i dzienników, broszur i druków.
- Komitet Narodowy Amerykanów Polskiego Pochodzenia, Okręg I: stała prenumerata dwóch czasopism.
- L. A. Kupferwasser (Chicago): płyty z przemówieniem gen. Sikorskiego, dawne memoriały K.O.N., szereg cennych dokumentów, 33 broszur, 28 fotografii, wiele czasopism i druków.
- W. Łodziska (Cleveland): 1,000 dol.
- I. Matuszewski (New York): szereg cennych dokumentów, 30 książek, wiele roczników pism politycznych, czasopism, dzienników i ulotek.
- A. Miller (New York): 1 książka.
- K. Mostowski (New York): bilet wizytowy J. Piłsudskiego.
- M. Mróz (Chicago): 2 broszury.
- Fr. Przewdziękoński (Cleveland): 5 dol. na fundusz wydawniczy.
- P. C. Ramsey (New York): 2 książki.
- W. Rosiński (Toledo): 100 dol. na fundusz wydawniczy.
- St. Siemiradzka (Cleveland): 1,100 dol., wiele książek z biblioteki ś.p. prof. T. Siemiradzkiego, fotografii i dokumentów.
- St. Strzetelski (New York): szereg dokumentów, niezwykle cenny komplet oficjalnego "Monitora Polskiego" z czasów pobytu Rządu Polskiego we Francji, kilka książek.
- S. Śmietana (New Bedford, Mass.): 1 książkę, 1 rocznik pisma, kilka dzienników.
- L. Woynicz (New York): 50 dol. na fundusz wydawniczy.
- P. Yolles (New York): cenny dokument dotyczący Marszałka Piłsudskiego oraz kilka książek.

9. DZIAŁY PRACY

Praca w Instytucie zorganizowaną została w 4-ch działach:

A. *Archiwum Dokumentów*, w którym zbierane są, klasyfikowane i przechowywane w oddzielnych teczkach dokumenty z czasów dawniejszych i obecnych oraz *archiwum wycinków*, zawierające ważniejsze wycinki prasy polskiej i angielskiej, zbierane od połowy 1941 r.

B. *Biblioteka*, zawierająca przeszło 200 dzieł, z tego 165 skatalogowanych, oraz zbiór około 30 dzienników i czasopism polskich i angielskich, z których ważniejsze są kompletowane i oprawiane. Tu należy także zbiór biuletynów prasowych różnych instytucji w Ameryce i Anglii.

C. *Bibliografia* obejmuje prowadzenie kartkowej ewidencji wszystkich dzieł i publikacji, dotyczących najnowszej historii Polski, a znajdujących się w największych bibliotekach amerykańskich. Obecnie badania te dotyczą następujących bibliotek: Public Library i Columbia University Library w New Yorku, oraz Library of Congress w Waszyngtonie. Poszukiwania te są prowadzone bardzo starannie i dokładnie, dając w ten sposób badaczowi tych zagadnień szczegółowy materiał bibliograficzny, będący podstawowym warunkiem każdej pracy historycznej.

Narazie prowadzi się dział bibliografii ogólnej historii, liczący na 31 grudnia 1943 1,670 kartek oraz dział bibliografii dotyczący osoby Józefa Piłsudskiego, liczący około 300 pozycji.

D. *Wydawnictwa*. Został ukończony i przygotowany do druku "Wybór Pism Józefa Piłsudskiego" po polsku, który w postaci jednego dużego tomu z fotografiami i mapą, ukaże się na wiosnę 1944 r. Wybór ten, opracowany z upoważnienia Pani Marszałkowej Aleksandry Piłsudskiej przez Wacława Jędrzejewicza obejmować będzie wszystkie ważniejsze wypowiedzenia się Józefa Piłsudskiego, jego pisma, mowy i rozkazy ze szczególnem uwzględnieniem stosunku Piłsudskiego do Ameryki i Polonji amerykańskiej. Cena tej książki w pięknej oprawie przewidziana jest na dol. 3.50.

Również na ukończeniu jest tekst Konstytucji R. P. z 23 kwietnia 1935 r. po polsku i angielsku z odpowiednim wstępem, wyjaśniającym znaczenie i charakter tego dokumentu, będącego ostatnim dziełem Józefa Piłsudskiego, a służącego dziś za prawną podstawę legalności polskich władz państwowych.

Podjęmując inicjatywę p. St. Siemiradzkiej utworzenia specjalnego funduszu wydawniczego, powołano do życia Fundusz Wydawniczy im. prof. T. Siemiradzkiego z kapitałem zakładowym 1,000 dol. i postanowiono z funduszu tego wydawać niektóre dzieła Instytutu.

10. ZESTAWIENIE KASOWE
ZA CZAS OD 4 LIPCA DO 31 GRUDNIA 1943 R.

DOCHODY:	Składki członkowskie	\$2485.00	
	Dary	1100.00	
	Fundusz wydawniczy	1130.50	
	Różne	39.00	
		<hr/>	
	razem		\$4754.50
WYDATKI:	Urządzenie biura	\$ 45.45	
	Drobne wydatki	10.67	
	Różne	94.18	
	Podatki	17.54	
	Podróże	175.00	
	Uposażenia	850.06	
	Biblioteka	108.05	
	Materiały piśmienne	42.01	
		<hr/>	
	razem		\$1342.96
			<hr/>
	Pozostałość na 1 stycznia 1944 r.		\$3411.54

CZŁONKOWIE INSTYTUTU:

Dożywotni:

Wiktoria Łodzieska (Cleveland)
Stanisława Siemiradzka (Cleveland)

Wspierający:

Maksymilian F. Węgrzynek (New York)

Korespondenci:

dr. Waław Gawroński (Chicago)

Zwyczajni:

Albrecht Zygmunt A. (Chicago)
Augustynowicz-Montwił Włodzimierz (New York)
Aulak Stefan (New York)
Bauman Bernard (New York)
Bieliński Albert (Hamtramck)
Cukrowski Edward (Detroit)
Cytacki Władysław (Detroit)
Dodatko Jan Z. (Detroit)
Dwornicki Piotr (Detroit)
Dzwigalski Leon (Baseline, Mich.)
Frontczak Waław (Detroit)
Holbrook Building Corp. (Detroit)
Jankiewicz F. J. (Detroit)
Januszewski Franciszek (Detroit)
Jędrzejewicz Waław (New York)
Kotowa Irena (Chicago)
Komitet Obrony Narodowej Oddział I (Detroit)
The Kowalski Co. Inc. (Detroit)
Kowalski W. (Lorain, Ohio)
Kozłowska Marta (Leonia, N. J.)
Kupferwasser L. A. (Chicago)
Inż. Landau Henryk (New York)
Ludwicki Bronisław (Detroit)
Łodzieski Stefan (Cleveland)
Mas Józef (Detroit)
Matuszczak Ryszard (Chicago)
Matuszewski Ignacy (New York)
Mierosławski Jan (Hamtramck)
Molinkiewicz Wincenty (Detroit)

Nowiński Lucjan (Bayonne, N. J.)
Piech Józef (Chicago)
Porański Walenty (Chicago)
Rajchman Floyar Henryk (New York)
Inż. Rosten Mieczysław (Montreal, Canada)
Sławecki Józef (Hamtramck)
Smoleński Michał (Cleveland)
Inż. Starczewski Walery (New York)
Stępkowicz Andrzej (Detroit)
prof. dr. Świętosławski Wojciech (Pittsburgh)
Sznura Sylwester (Hamtramck)
Tomon Antoni J. (Cleveland)
dr. Wachtel Henryk (New York)
dr. Witenberg Józef (New York)
Wlezien Jan (Hamtramck)
Żukowski Marcin (Detroit)
prof. dr. Żurawski Kazimierz (Chicago)

